

УДК 339.17:005.922.:33](477)

Вавдійчик І.М.

кандидат економічних наук

Київського національного торговельно-економічного університету

Губар С.І.

асистент

Київського національного торговельно-економічного університету

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

EVALUATION OF FINANCIAL COMPOSITION OF ECONOMIC SECURITY OF TRADE ENTERPRISES OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено систематизацію підходів до визначення терміна «економічна безпека», виокремлено її основні складові. Розкрито специфічні особливості, запропоновано методичні підходи до оцінювання фінансової складової економічної безпеки. Здійснено оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємств торгівлі.

Ключові слова: економічна безпека, фінансовий стан, ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість.

АННОТАЦИЯ

В статье осуществлена систематизация подходов к определению термина «экономическая безопасность», выделены ее основные составляющие. Раскрыты специфические особенности, предложены методические подходы к оцениванию финансовой составляющей экономической безопасности. Осуществлено оценивание финансовой составляющей экономической безопасности предприятий торговли.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовое состояние, ликвидность, рентабельность, финансовая устойчивость.

ANNOTATION

The article systematizes approaches to the definition of the term "economic security", identifies its main components. Specific features are revealed and methodical approaches to the assessment of the financial component of economic security are proposed. The author carried out an assessment of the financial component of the economic security of trade enterprises.

Keywords: economic security, financial condition, liquidity, profitability, financial stability.

Постановка проблеми. Забезпечення умов сталого розвитку економіки країни неможливе без існування економічної безпеки на рівні підприємства. Стан економічної безпеки визначає, зокрема, очікування суб'єктів господарювання та їхню можливість щодо забезпечення розширеного відтворення, яке стає можливим лише за умови стабільності функціонування і досягнення головних цілей діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість сучасних наукових досліджень присвячена розкриттю сутності та основних складових економічної безпеки підприємства. Поняттю економічної безпеки та чинникам впливу на діяльність підприємства приділена увага в працях таких вчених, як, зокрема, О.І. Барановський, І.О. Бланк, О.І. Захаров, Т.Г. Васильців, З.С. Варналій, В.М. Геєць, З.В. Герасимчук, О.А. Гриценко, С.М. Макуха, П.Я. Пригунов, М.М. Єрмошенко, В.С. Сідак,

М.І. Камлик, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк, Л.С. Шевченко, С.М. Шкарлет.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій та досліджень сутності економічної безпеки підприємства, спостерігається брак вивчення її функціональних складових. Багато питань, що стосуються оцінювання фінансової складової економічної безпеки, залишаються недостатньо дослідженими.

Мета статті полягає в комплексному дослідженні фінансової складової економічної безпеки підприємств торгівлі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека підприємства характеризується сукупністю якісних і кількісних характеристик, які визначаються, зокрема, станом використання ресурсів. Рівень економічної безпеки залежить від спроможності підприємства ефективно уникати можливих загроз і ліквідувати негативні наслідки впливу зовнішнього і внутрішнього середовища.

Під економічною безпекою розуміють «стан, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності підприємства, банку, гарантований захист їх ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації» [1].

Економічна безпека підприємства розглядається також як «такий стан функціонування, за якого підприємство і його продукція є конкурентоспроможними на ринку та одночасно гарантується найефективніше використання ресурсів, інтелектуального і кадрового потенціалу; стабільність функціонування, стійкість та прогресивність розвитку; можливість протидіяти негативним впливам зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування» [2].

За твердженням М. Недашківського, економічна безпека є здатністю економіки залучати та найбільш ефективно розподіляти й використовувати фінансові ресурси, що формуються в процесі інвестування, з метою забезпечення стабільного розвитку та за необхідності структурної перебудови економічної системи залежно від умов сучасності [3].

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України економічна безпека є станом економічного середовища в державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва у країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки та створення продукції з високою часткою доданої вартості [4].

З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має досягати забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових. Функціональні складові економічної безпеки підприємства – це сукупність основних напрямів його економічної безпеки, що істотно відрізняються один від одного за своїм змістом.

Різні автори виділяють різні складові економічної безпеки підприємства. Зокрема, найчастіше виділяють такі складові, як фінансова, кадрова, техніко-технологічна, інформаційна.

Так, як основні складові економічної безпеки Л.М. Худолій виділяє фінансову, інформаційну, техніко-технологічну, кадрову, правову. Одночасно виокремлює фінансову складову як найбільш важливу, оскільки вона має тісний взаємозв'язок з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства [5].

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що, попри різноманітні підходи до трактування поняття «економічна безпека» та виділення різних її складових, всі автори однозначно виділяють фінансову складову як одну з основних в системі економічної безпеки підприємства.

Так, зокрема, С.В. Васильчак серед складових економічної безпеки виділяє фінансову складову, стверджуючи, що вона є провідною і вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є двигуном будь-якої економічної системи [6].

Відповідно до запропонованого С.Б. Довбнею та Н.Ю. Гічевою підходу до оцінювання поточної економічної безпеки необхідно використовувати такі показники, як рівень фінансової незалежності підприємства, стан ліквідності активів і його можливостей своєчасно викону-

вати поточні фінансові зобов'язання, фінансово-економічні результати діяльності підприємства. Таким чином, на думку вказаних авторів, під час оцінювання поточної економічної безпеки фінансова складові посідає одне з найважливіших місць [7].

Таким чином, для досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових, найважливішою з яких є фінансова складові.

Дослідження фінансової складової економічної безпеки підприємств торгівлі України здійснено за 2012–2016 рр. в розрізі показників рентабельності, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості.

Характерною особливістю діяльності підприємств торгівлі України в останні 5 років є висока частка збиткових підприємств (табл. 1).

Впродовж 2013–2016 рр. спостерігається від'ємне сальдо фінансового результату діяльності підприємств торгівлі (табл. 1). Високе від'ємне значення фінансового результату (сальдо), яке демонструють багато підприємств галузі впродовж 2013–2016 рр., є проявом впливу кризових явищ. Проте як позитивний фактор можна відзначити зменшення обсягу збитку у 2016 р. відносно попереднього року на 68,7 млрд. грн. Впродовж досліджуваного періоду залишається досить високою частка збиткових підприємств у загальній кількості підприємств, яка становить у 2016 р. 24,6%. Причому від'ємний результат діяльності підприємств закладається в неефективності їх саме операційної діяльності.

Показники рентабельності підприємств торгівлі представлені в табл. 2. Як позитивний фактор можна відзначити позитивне значення рентабельності операційної діяльності у 2016 р., яке спостерігається вперше з 2013 р. Показник рентабельності усієї діяльності підприємств залишається від'ємним впродовж 2013–2016 рр. (табл. 2).

Отже, загалом по сфері діяльності простежується чітка траєкторія падіння показника ефективності як операційної, так і усієї діяльності підприємств.

Значення основних показників ліквідності та платоспроможності підприємств торгівлі

Таблиця 1

Фінансові результати діяльності підприємств України за 2012–2016 рр.*

Роки	Сальдо, млрд. грн.	Прибуткові		Збиткові	
		частка у загальній кількості, %	підсумок, млрд. грн.	частка у загальній кількості, %	підсумок, млрд. грн.
2012	0,2	64,0	35,5	36,0	-35,3
2013	-13,2	65,9	29,7	34,1	-43,0
2014	-133,2	65,6	27,8	34,4	-161,0
2015	-88,2	75,7	48,2	24,3	-136,3
2016	-4,8	75,4	62,8	24,6	-67,6

* за видом економічної діяльності «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів»

Джерело: зведено авторами за джерелом [8]

Таблиця 2

Показники рентабельності підприємств торгівлі України за 2012–2016 рр.*

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Рентабельність операційної діяльності підприємств, %	12,2	10,2	-12,8	-0,9	15,8
Рентабельність усієї діяльності підприємств, %	0,0	-3,6	-23,7	-13,5	-1,0

* за видом економічної діяльності «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів»

Джерело: зведено авторами за джерелом [9]

Таблиця 3

Показники платоспроможності та ліквідності підприємств торгівлі України за 2012–2016 рр.*

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05	0,06	0,07	0,08	0,07
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,87	0,84	0,77	0,75	0,78
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,09	1,05	0,97	0,98	1,00

* за видом економічної діяльності «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів»

Джерело: розраховано авторами за джерелом [9]

Таблиця 4

Показники фінансової стійкості підприємств торгівлі України за 2012–2016 рр.*

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Коефіцієнт фінансової автономії	0,10	0,08	-0,02	-0,05	-0,02
Коефіцієнт фінансової заборгованості	0,90	0,92	1,02	1,05	1,02
Коефіцієнт покриття боргу	0,11	0,09	-0,02	-0,05	-0,01
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	0,24	0,23	0,15	0,13	0,14

* за видом економічної діяльності «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів»

Джерело: розраховано авторами за джерелом [9]

України за 2012–2016 рр. знаходяться нижче рекомендованих оптимальних значень (табл. 3).

Показники фінансової стійкості підприємств торгівлі України за 2012–2016 рр. представлено в табл. 4.

Впродовж 2014–2016 рр. на підприємствах торгівлі України спостерігається від'ємне значення коефіцієнта фінансової автономії за рахунок від'ємного значення власного капіталу підприємств галузі. Такі ж траєкторії демонструє коефіцієнт покриття боргу підприємств цієї галузі. До негативних факторів з точки зору забезпечення фінансової безпеки можна віднести збільшення коефіцієнта заборгованості впродовж 2014–2016 рр. та зменшення показника довгострокової фінансової незалежності (табл. 4).

Висновки. Оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємств торгівлі дало змогу виділити найбільш проблемні сфери, а перспективами подальших досліджень визначити напрями та інструменти підвищення рівня економічної безпеки підприємств торгівлі з урахуванням реалій вітчизняної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зубок М.І., Рубцов В.С., Яременко С.М. та ін. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник / за ред. М.І. Зубка. Київ, 2012 226 с.
2. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 386 с.
3. Недашківський М., Подгорна К. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2012. № 1. С. 274–280.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>.
5. Худолій Л.М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарювання. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=455>.
6. Васильчак С.В., Веселовський А.І. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.15. С. 98–104.
7. Довбня С.Б., Гічова Н.Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства. Фінанси України. 2008. № 4. С. 88–97.
8. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm.
9. Діяльність суб'єктів господарювання: статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/09/Arch_dsg_bl.htm.